

INGLIZCHA LUG'ATLARDA ARABCHA O'ZLASHTIRILGAN SO'ZLAR

Amonov Muxtorjon Umarovich

Tilshunoslik kafedrasida dotsenti (Phd), Farg'ona davlat universiteti,

Yulchiyeva Shaxzoda Shavkatjonovna

Farg'ona davlat universiteti 2 kurs magistratura talabasi,

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7395535>

Annotatsiya. Maqolada arab tilidan o'zlashtirilgan inglizcha so'zlarning kelib chiqishi tahlili berilgan. Ushbu tadqiqotning asosi va tayanch nuqtasi Penguin klassikasi tomonidan zamonaviy tarjima qilingan "Ming bir kecha" badiiy asaridir. Mazkur hikoyalar to'plamining tanlanishi, ko'plab tadqiqotchilarning fikricha, folklor mahsuli sifatida ushbu kitobda arab dunyoqarashi va mentalitetini aks ettiruvchi ko'plab jihatlar o'zida mujassamlashganligi bilan asoslanadi. Shuning uchun, bu kontekstda ingliz tilidagi ba'zi arabizmlarni o'rganish qiziq edi. Idrokning vizual soddaligi uchun har bir tasvirlangan so'zga uning ingliz tiliga kirishining sxematik "tarixi" ilova qilinadi.

Kalit so'zlar: Arabchilik, o'zga so'zlar, "Ming bir kecha", oraliq til, ingliz tili, etimologik tahlil, arab folklori.

АРАБСКИЕ РЕГУЛИРУЕМЫЕ СЛОВА В АНГЛИЙСКИХ СЛОВАРАХ

Аннотация. В статье дается анализ происхождения английских слов, заимствованных из арабского языка. Базой и ориентиром данного исследования является художественное произведение «Тысяча и одна ночь» в современном переводе издательства Penguin Classics. Выбор именно этого сборника рассказов обусловлен тем, что, по мнению многих исследователей, эта книга как произведение фольклора вобрала в себя многие аспекты, во многом являющиеся отражением арабского мировоззрения и менталитета. Поэтому было интересно изучить некоторые арабизмы в английском языке в этом контексте. Для наглядной простоты восприятия к каждому описываемому слову прилагается схематическая «история» его проникновения в английский язык.

Ключевые слова: арабизм, заимствования, «Тысяча и одна ночь», язык-посредник, английский язык, этимологический анализ, арабский фольклор.

ARABIC ADJUSTABLE WORDS IN ENGLISH DICTIONARIES

Abstract. The analysis of the origin of English words that were borrowed from the Arabic is given in the article. The base and reference point of this study is the work of art "One Thousand and One Nights" in its modern translation by Penguin Classics. The choice of this particular collection of stories is justified by the fact that, in opinion of many researchers, as a product of folklore, this book incorporated many aspects that are largely a reflection of the Arab worldview and mentality. Therefore, it was interesting to study some of the Arabisms in English in that context. For visual simplicity of perception, a schematic "history" of its penetration into English is attached to each described word.

Keywords: Arabism, loanwords, The Thousand and One Nights, Intermediary language, English, etymological analysis, Arabic folklore.

KIRISH

Badiiy adabiyot muayyan madaniyatning milliy lazzatini ifodalovchi eng qadimiy va samarali noverbal usullardan biridir. Har qanday badiiy asar boshqa madaniyat (til) tashuvchisi tomonidan idrok etilishi uchun tarjima qilinib, ayrim o'ziga xos leksik xususiyatlar yo'qolib

qolishi yoki ishonchsiz bo'lishi mumkinligini hisobga olsak ham, madaniy voqelik, shunga qaramay, baribir saqlanib qoladi. matnda aks ettirilgan. Bu, birinchi navbatda, har qanday milliy madaniyat dunyoning o'ziga xos tasviriga asoslanishi va bu o'z navbatida xalq tarixi bilan uzviy bog'liqligi bilan bog'liq. Arab tilidagi leksik birliklarning aksariyati ingliz tiliga tabiiy ravishda – arab va yevropalik so'zlashuvchilarning madaniy aloqalari va assimilyatsiyasi orqali kirib kelganiga qaramay, adabiyot ham bu jarayonga hissa qo'shgan.

Ushbu maqola mashhur "Ming bir kecha" asaridagi arabcha so'zlarning kontekst tahliliga asoslangan. Bu asar tadqiqot ob'ekti sifatida tanlangan, chunki u arab madaniyatining birgina muallif-nakili emas, aslida u xalq amaliy san'atidir. Turli tadqiqotchilar ushbu hikoya kitobining kelib chiqishi haqida turli xil nazariyalarni ilgari surdilar, ammo ular kelisha olmadilar yoki aniq muallifni aniqlay olmadilar. "Ming bir kecha" – islomning oltin davri (8-14-asrlar) davrida tuzilgan qadimiy sharq xalq ertaklari to'plami. Ushbu to'plam ingliz tiliga birinchi tarjimasiga ko'ra "Arab kechalari" nomi bilan ham tanilgan. "Arab kechalari" tarixi murakkab va chalkash. Ko'pgina olimlar bu kitob paydo bo'lganidan to hozirgi kungacha bosib o'tgan yo'lni kuzatishga harakat qilishdi.

Eng birinchi Yevropa versiyasi Entoni Galland tomonidan frantsuz tiliga (1704-1717) tarjima qilingan. Bu tarjimalar arabcha matnning suriycha versiyasiga asoslangan edi. Qizig'i shundaki, Galland o'z to'plamiga uning tarjimasida birinchi marta paydo bo'lgan, ammo qo'lyozmaning asl nusxasida bo'lmagan "Aladdin chirog'i" va "Alibaba va qirq o'g'ri" kabi ertaklarni ham kiritgan. Keyinchalik Edvard Leyning (1840, 1859) boshqa tarjimasida paydo bo'ldi. Tarjimaning ushbu versiyasi hali ham "Arab kechalari" ning klassik tarjimalaridan biri hisoblanadi, chunki u Galland tarjimalaridan farqli o'laroq, asl nusxaga iloji boricha yaqinroq edi.

2008 yilda Penguin Classics uch jildlik hikoyalar to'plamining yangi versiyasini chiqardi. "Ming bir kecha" kitobining asl matniga qo'shimcha ravishda, ushbu nashrda Aladdin, Ali Boboning hikoyalari, shuningdek, Entoni Galland tarjimasidan "Sinbadning etti sarguzashti" ning muqobil yakuni mavjud.

Tarjimaning ushbu varianti matndagi arabizmlarni tahlil qilishda asos qilib olingan, chunki u zamonaviy leksik me'yorlarga ko'proq mos keladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi ingliz tilidagi arab tilidagi so'zlarni badiiy adabiyot kontekstida kuzatish va etimologik tahlil qilishga urinishdir. Shu munosabat bilan biz turli semantik sohalarni ifodalovchi arab kelib chiqishi 10 ta leksik birlikni tanladik.

1) Jirafa "Musulmonlar hind qilichlari bilan ularni ta'qib qilishdi va fil va jirafalardan faqat bir nechtasi qochib qutuldi." Hayvonning bu atamasi arabcha "zarafa" dan keladi. Ko'rinishidan, arab tiliga Afrika tillaridan kelgan. Taxminan 16-asrning oxirlarida bu belgi italyancha - "jirafa", ispan va portugalcha - "girafa" va frantsuz tilida - "jirafa" kabi paydo bo'ladi. Shuningdek, bu davrda, ehtimol, u frantsuz tilidan ingliz tilidan olingan. Qizig'i shundaki, bu so'z ingliz tilidan olinganidan oldin, bu hayvon Camelopard deb nomlangan. (Yunoncha Camelopardalis dan qisqartma). Uzun bo'yin va pardos "Leopard" (pantera), tanadagi dog'lar tufayli "Tuya" Camelos kombinatsiyasi.

2) O'rik "Har mevadan ikki xil mevali daraxtlar, shoxlarida shirin va nordon anorlar, bodom-o'rik, kofur-o'rik va Xuroson bodomlari, man daraxtlari shoxlarida chirmashib ketgan o'riklar, olovli mash'aladek yaltiragan apelsinlar, sitroklar bor edi. shoxlarini, limonni, ishtahani

yo'qotuvchi davoni, sarg'ishlikka davo bo'lgan otquloqni, ota-ona daraxtlaridagi qizil va sarg'ish xurmolarini tarozida qoldirish, Rabbining yaratganini yuksakda". Bu misolda bir qancha meva nomlari tasvirlangan. Ulardan uchasi arabcha ildizlarga ega.

Odatda lotin tilidan kelib chiqqan so'zlar lotin tilidan frantsuz tiliga o'tadi va keyin ingliz tilida tugaydi. Biroq, "o'rik" janubga qisqa yo'lni bosib o'tdi. Dastlab, yunonlar orasida bu meva "berikokkia" kabi yangradi. Keyin arablar bu so'zni o'zlashtirib, artiklni qo'shib, "al-burquq"ga aylangan. Ispaniyada arablarning mavjudligi tufayli (milodiy 711-1492), qarz ispan tiliga "albarikoka" shaklida kirdi. Keyin frantsuz tilida - "abrikot". Bu so'z birinchi marta ingliz tiliga "abrekok" shaklida kelgan, ammo vaqt o'tishi bilan (ehtimol frantsuzlar ta'sirida) "ck" tovushi "t" ga o'zgargan va so'z (1300 yil) hozirgi kungacha ishlatilgan zamonaviy ko'rinishga ega bo'lgan. .

3) Apelsin. Bu meva nomining ildizlari sanskrit tilidan kelib chiqqanligi aniqlandi - "naranga-s" (apelsin daraxti). Keyin forslar uni "Narang" shaklida qarzga oldilar. Bu shaklda u arab tiliga - "nāranj" ga tushdi. Faqat eski frantsuz tilidan - "Orange", ingliz tilida u "Apelsin" ning zamonaviy shaklini oldi. Taxminan 1540-yillardan beri rang uchun sifat sifatida ishlatilgan. Bundan oldin, to'q sariq rangni tasvirlash uchun sitrin yoki za'faron kabi so'zlar ishlatilgan. Apelsin sharbati iborasining birinchi qo'llanilishi 1723 yilga to'g'ri keladi.

4) Matras "Uzoq suhbatdan so'ng u menga to'shak va ko'rpa olib keldi va o'sha kechasi do'konining bir burchagida uxlashimga ruxsat berdi." "Matras" so'zi arabcha "taraha" fe'lidan kelib chiqqan bo'lib, "ma-" ot prefiksi qo'shilishi bilan "u tashladi (pastga)" degan ma'noni anglatadi. Keyin, arabcha aniq artikl bilan birgalikda, ehtimol 12-asr boshlarida Sitsiliya hududida bu so'z katalon (almatrac), ispan (almadraque) va o'rta asr lotin (matracium) tomonidan o'zlashtirilgan bo'lib, so'zma-so'z ma'noni anglatadi. "Oyog'ing ostiga tashlangan narsa". Keyinchalik, bu atama italyan (materasso) va qadimgi frantsuz (materas) tillarida paydo bo'ladi. Ingliz tilida bu so'z haqida birinchi eslatma taxminan 14-asr boshlariga to'g'ri keladi, u erda so'z to'g'ridan-to'g'ri frantsuz tilidan olingan va bir xil imloga ega edi. Shubhasiz, vaqt o'tishi bilan u zamonaviy ko'rinish va ma'noga ega bo'ldi - to'shakning tarkibiy qismi, yumshoq va bardoshli material bilan to'ldirilgan sumka shaklida.

5) Kimyo "U tibbiyot, astronomiya, geometriya, astrologiya, kimyo, tabiiy seyr va ma'naviy fanlar va boshqalar bo'yicha chuqur bilimlari bilan shuhrat qozondi." G'alati, kimyo so'zining etimologiyasi haqida hali ham aniq javob yo'q. Olimlar bu so'z o'z navbatida arabcha "al-kimiya" dan olingan "alkimyo" so'zidan kelib chiqqan, bu erda "al" arabcha aniq artikl bo'lib, so'zning ildizi qadimgi yunoncha - "xemeioa" dan kelib chiqqan degan fikrga faqat olimlar rozi. ". Birinchi eslatma taxminan eramizning 300-yillariga to'g'ri keladi, degan taxmin bor, bu so'zning ildizlari Misrning qadimiy nomi - Xemiyaga borib taqaladi, bu so'zma-so'z "qora yer" degan ma'noni anglatadi.

6) Almanax "Bir kuni u ilmli kishilarni, munajjimlarni, olimlarni va almanas ekspertlarini chaqirib, Xudo unga bu orzusini amalga oshiradimi yoki yo'qligini bilish uchun munajjimlar bashoratini o'rganishni buyurdi." Almanax so'zining ma'nosi astronomik ma'lumotlar to'plami sifatida talqin qilinadi. Taxminlarga ko'ra, bu so'zning ildizlari arablar tomonidan Pireney yarim orolini bosib olgan ispan-arab davriga borib taqaladi (14-asr) va "taqvim" degan ma'noni anglatadi.

7) Kofur "Kimki kofur olishni istasa, daraxtning tepasida teshik ochish uchun uzun asbobdan foydalanishi kerak va keyin chiqadigan narsalarni yig'ib olishi kerak." Oksford lug'atiga ko'ra, kofur - bu tibbiyotda, shuningdek plastmassa ishlab chiqarishda va hasharotlarni

mato kiyimidan uzoqlashtirish uchun ishlatiladigan kuchli hidli oq modda. Ushbu modda Sharqiy Osiyo va Indoneziyadagi daraxtlardan olinadi. Bu so'zning etimologiyasi sanskrit tilidan uzoq yo'lni bosib o'tgan - "karpūra", bu erda u so'zma-so'z "kofur daraxti" degan ma'noni anglatadi, keyin Malayziya orqali u arab tilidan o'zlashtirilgan va fonetik xususiyatlarini biroz o'zgartirgan - "kafur". Keyinchalik, taxminan 14-asrda, u frantsuz va lotin tillari orqali ingliz tiliga keldi.

8) Sherbet "Keyin unga erining toza kiyimlarini kiydirdi, unga bir stakan mazali sherbert ichirdi va yuziga atirgul suvi seydi." "Sherbet" so'zi ingliz tilida bir necha asrlar davomida mavjud bo'lishiga qaramay, uning ma'nosi vaqt o'tishi bilan o'zgarib, zamonaviy talqindan farq qiladi. Bu so'z to'g'ridan-to'g'ri Usmonli imperiyasi (šerbet) va Fors (šarbat) turk tilidan ingliz tiliga kirgan, ya'ni meva siropi yoki sharbati bilan suyultirilgan an'anaviy Yaqin Sharq shirin ichimlikidir. Bu so'z turk tiliga fors tilidan kirib kelgan va fors xalqi arab tilidan (šarba) o'zlashgan, bu so'zma-so'z "ichish" degan ma'noni anglatadi, bu esa o'z navbatida "ichish" (šariba) fe'lidan hosil bo'lgan. Aytgancha, so'z oxiridagi qattiq "t" turk va fors arabcha talaffuzining o'ziga xos xususiyatlari tufayli paydo bo'ldi. Ichimlik 16-asrning boshlarida Sharqiy Evropada juda tez tarqaldi. Garchi ingliz tilida birinchi eslatmalar 17-asrning boshlariga to'g'ri kelgan bo'lsa-da, bu ichimlik, ehtimol, bundan oldin ham ma'lum bo'lgan. 19-asr davomida sherbert ko'pikli mazali kukun qo'shilgan salqin shirin ichimlikni anglatadi, garchi hozirgi kunda, xususan, Britaniyada sherbert, ehtimol, konfet yoki kukunga o'xshash narsani anglatadi, bu esa barmoqni botirib yeyiladi. Shunisi e'tiborga loyiqki, hozirgi tilda ham so'zning bir nechta shakllari mavjud. Masalan, sherbet ("sher-but" deb talaffuz qilinadi) va sherbert (sher-bert deb talaffuz qilinadi) bir xil ma'noga ega, garchi "sherbert" varianti kamroq qo'llaniladi. Zamonaviy Amerika talqini "sherbet" va "sorbet" so'zlarini ajratib turadi. Sherbet ko'proq sutli va mevali muzqaymoqqa o'xshaydi, sorbet esa muz va meva sharbatidan iborat oddiyroq tarkibga ega.

9) Shayx "Shayx g'azal sohibi juda hayron bo'lib: "Allohga qasamki, birodarim, sening iymoning kamdan-kam uchraydigan iymondir!" dedi. Arabcha "shayx" (šayh) so'zining lug'aviy ma'nosi "keksa odam" deb tarjima qilingan. Bu so'zning o'zi "shāka" fe'lidan kelib chiqqan bo'lib, "qarimoq, qarimoq" degan ma'noni anglatadi. 1570-yillarga oid yozuvlarda u "arab oilasining boshlig'i", shuningdek, "musulmon dinining boshlig'i" ma'nolarida uchraydi. Bu so'z ingliz tilida so'zlashuvchi jamiyatda 1919 yilda ingliz yozuvchisi Edit Maud Xollning "Shayx" romani arab tilida nashr etilgandan so'ng universal shuhrat qozondi. Tez orada kitobning xuddi shu nom ostida kino versiyasi paydo bo'ldi. Bosh rolni Rudolf Valentino o'ynadi, uning tufayli 1920-yillarda hamma bu so'zni "kuchli va romantik arab sevgilisi" bilan bog'lashdi. Hozirgi vaqtda bu so'zning ma'nosi asliyati yaqinroq bo'lib, odatda "qabila hukmdori", "qirol oilasi a'zosi" ni anglatadi. Odatda, bu unvon qirollik oilasida yangi tug'ilgan erkakka beriladi.

10) Shakar. "... Mening aybsiz sevgim bor, azizim, uni yashirishim kerak, garchi sen butun shirinliklarni tutib tashlagansan, Minglab Xitoy savdo kemalarining sonlari bilan, lablarningning qandlari bilan." Bu so'z arabcha "sukkar" so'zidan kelib chiqqanligi odatda qabul qilinadi. Biroq, uning ajdodlari fors va sanskrit tillaridan kelib chiqqan deb taxmin qilinadi. Taxminan 12-asrda bu so'z o'rta asrlardagi lotincha "succarum" va qadimgi frantsuzcha "sucre" dan olingan. Qadimgi ingliz tilida (13-asr) qo'llanilganidan ko'p o'tmay, bu so'z "sugre" ko'rinishiga ega bo'lgan, ammo keyinchalik u biz bilgan zamonaviy shaklni olgan. Arablar Sitsiliya va Ispaniyada uni etishtirishni boshlagan paytgacha shakar o'rta asr Evropasi uchun

ekzotik edi. Keyinchalik, ko'plab Evropa tillari uni minimal fonetik o'zgarishlar bilan qabul qildilar.

Ushbu maqolaning asosi "Ming bir kecha" asari (ingliz tiliga Entoni Galland tomonidan tarjima qilingan), turli etimologik lug'atlar, masalan: Merriam-Webster Online lug'ati, Oksford ingliz etimologiyasi lug'ati, onlayn etimologiya lug'ati, shuningdek Jassem Z., Bale J., Adzieva E., Smit A. kabi mashhur tadqiqotchilarning maqolalari va asarlari sifatida.

XULOSA

Biz arab ildizlariga ega inglizcha so'zlardan tasodifiy tanlab oldik, xususan: jirafa, o'rik, apelsin, kimyo, almanak, kofur, shayx, shakar, matras, sherbet. Olimlarning fikricha, ingliz tilida arab tilidan 170 ga yaqin o'zlashtirilgan. Ularning 50 ga yaqini ingliz tiliga bevosita arab tilidan kelgan, qolganlari esa boshqa tillar orqali olingan. Tahlillar asosida yuqoridagi ro'yxatdagi faqat ikkita so'z – Shayx so'zi bevosita arab tilidan o'zlashtirilganligini aniqlashga muvaffaq bo'ldik. Yana biri - sherbet, avval turkchaga, keyin esa ingliz tiliga keldi. Qolganlari, asosan, frantsuz tilida keng tarqalgan va shundan keyingina ular ingliz tiliga kirgan. Bu, birinchidan, Yevropaning janubida, xususan, Ispaniyada bir necha asrlar davomida musulmon madaniyatining kuchli ta'sirida bo'lganligi bilan izohlanadi. Fransuz tilining arabcha so'zlarni ko'p o'zlashtirib olishining yana bir sababi, albatta, Salib yurishlari bo'lib, uning tashabbusi asosan o'sha davrdagi frantsuz salibchilardan chiqqan. Natijada, arablarning aksariyati ingliz tilidan to'g'ridan-to'g'ri emas, balki boshqa Evropa tillari va xususan, frantsuz tili orqali olingan degan xulosaga kelishimiz mumkin.

REFERENCES

1. Abu Ghoush S., (1997). Arab tilidan 10000 ta inglizcha so'zlar, Quvayt. Matbaa agentligi.
2. Adzieva E.S., (2014). Arabizmlarning badiiy adabiyotda qo'llanilishi, filologiya fanlari. Nazariya va amaliyot masalalari, Tambov: Gramota, № 10 (40): uch jildda, 16-20 (rus tilida)
3. Ikromjonovna, D. M., & Solijonovna, U. M. (2022). Different approaches in the study of symmetric and asymmetric linguistic relations. INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 11(10), 1-4.
4. Mirzayeva, D., & Ismoilova, D. (2022). FITONIMIK KOMPONENTLI INGLIZ BIRLIKLARINING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI. Science and innovation, 1(B6), 925-929.
5. Mirzayeva, D., & Sanginova, D. (2022). ZAMONAVIY INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA FRAZELOGIK BIRLIKLARINING KONTEKSTUAL MA'NOSI VA TARJIMA MASALALARINING XUSUSIYATLARI. Science and innovation, 1(B6), 820-824.
6. Mirzayeva, D. I., & Sayfidinova, A. T. (2022). NABOTOT OLAMINING FRAZELOGIK BIRIKMALARINING QIYOSIY TAHLILI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(10), 681-687.
7. Numanjanovna, K. T., & Ikromjonovna, D. M. (2022). Semantic peculiarities of conjunctions in English language. INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 11(10), 5-9.

8. Teshaboyeva, K., & Mirzayeva, D. (2022). MAIN LINGUISTIC AND STRUCTURAL FEATURES OF CONJUNCTIONS IN MODERN ENGLISH. *Science and innovation*, 1(B6), 505-509.
9. Toshboyeva, B., & Mirzayeva, D. (2022). INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA INSON RUHIY HOLATIGA OID MUBOLAG‘ALASHGAN FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING OKKAZIONAL TRANSFORMATSIYALARINING OZIGA XOSLIGI. *Science and innovation*, 1(B6), 920-924.